

ÎNVÂRSTNICIREA OMULUI.

MARGINALII *Human aging. Marginalia*

Dr. Grigore Bușoi

Moto:

Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;

Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi

Ochii mei-nălțam la steaua

Singurătății.[...]

Ca să pot muri liniștit, pe mine

Mie redă-mă!

M. Eminescu,

Odă (în metru antic)

Subiectul supus dezbaterii – învârstnicirea – un cuvânt compus nou, cu încărcătură noțională polivalentă și dătător de sens ontologic, reprezintă în fapt desfășurarea vieții lui *homo sapiens* de la naștere până la stingere, având ca substrat ființarea continuă și periodizarea secvențială anotimpică, în parametrii bio-psiho-socio-culturali.

Învârstnicirea, ca realitate specifică, se înfățișează sub cinci aspecte:

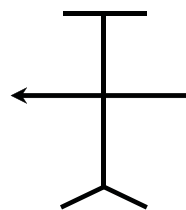
1. creșterea progresivă în ani cu numărarea lor (înscrierea vârstei cronologice);
2. se observă schimbarea biologică (morfofuncțională) și clinică (psihosomatică) a vieții omului în dinamica clasică dublă, așteptată și constatată, cu interferarea proceselor de creștere și de involuție, în partea finală;
3. se exprimă adecvarea trăirii conform ciclurilor de viață, dar și în maniera de stil de viață personal, în relația dialectică individ-societate;
4. persoana aflată în studiu este „prinsă” în vâltoarea istoriei, ea existând ca o piesă cu statut și rol pe tabla de joc a societății omenești;
5. individul examinat reprezintă o exprimare unicat în devenirea umană normală și/sau patologică, manifestare care trebuie a fi recunoscută, notată și codificată.

Învârstnicirea evidențiază clar curba existențială a vieții omului, cu tendința de apropiere orizontală

a buclei la extremitățile vieții, adică omegalizarea sa (Ω), vârstnicul putând deveni asemenea unui copil ce trebuie ajutat (se are în vedere alimentația, funcționarea sfincteriană, controlul actelor voluntare). Omegalizarea vieții nu are legătură cu accepția curentă a literei Ω , care înseamnă sfârșit și punct. Iar dacă ne gândim la litera α , ea se traduce pentru noi prin nevoia vieții de a avea „vânt în pupă”.

Fenomenul răspuntic și învârstnicirea

Învârstnicirea permite punerea în act a *fenomenului răspuntic*, care reprezintă o intersecție în cruce a două fronturi acționale, evidențind concomitent o țesătură a longitudinalului cu transversalul, o curgere cu traversări, ca în final să avem imprimarea în textură a trecerii și a rămânerii.

Fenomenul răspuntic îl imaginăm ca în figura alăturată.

Segmentul vertical sugerează imaginea omului, el fiind un rășchitor (suport pe care se deapănă firul vieții pentru a deveni băteală – bătătură).

Linia orizontală reprezintă cursul vieții, adică urzeala. Ea se direcționează de la răsărit la apus. În urzeală (ca suport genetic și destin) se introduce băteala (componenta zilnică a vieții în regie proprie) spre a se țese viața omului.

Fenomenul răspuntic ne sugerează un om-râu, care își croiește drum și își depășește adversitățile. În esență, fenomenul răspuntic în învârstnicire ne înfățișează omul purtător de cruce.

Cel mai des omul este cel care străbate vremurile, întretându-și existența cu statuări științifice, morale și culturale, adevărate modele de viață, dar și cu repere-edificii, pe care alege sau nu să le venereze.

Adresa de corespondență:

CMI Dr. Grigore Bușoi, Str. Apusului Nr. 63, București

Omul se poate considera un stăvilă în calea răului, o punte a frăției pentru stăpânirea fenomenelor, în timp ce viața comună, socială, în succesiunea generațiilor, în accepția „apei istorice”, curge implacabil la vale.

Fenomenul răspuntic, în care își găsește loc în vârstnicirea, este evidențiat cu măiestrie de Mihai Eminescu în numeroase poezii. Trebuie să știm de existența lui pentru a-l identifica. Propunem spre a fi luate în studiu poeziile *O, rămâi...*, *Trecut-au anii...*, *De câte ori, iubito...*

Redăm spre edificare două grupări de versuri:

Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri, voi, stejari, rămâneți...
 (Sonete)
Numai omu-i schimbător
Pe pământ rătăcitor.
Iar noi locului ne ținem
Cum am fost așa rămânem...
 (Revedere)

Fenomenul răspuntic îl întâlnim și la George Topârceanu:

A trecut întâi o boare
Pe deasupra viilor ...

Profesorul, medicul și biofizicianul Constantin Dimoftache, cunoscut în ipostaza sa de scriitor sub pseudonimul C.D. Zeletin, își intitulează ultima sa carte, cea de-a 45-a, *Rămânerea trecerii*, ilustrând astfel fenomenul răspuntic. Această carte evocă concomitent trecerea și rămânerea, adică constelația carbonului pe răbojul timpului, ce conduce la o combustie inefabilă a minții și a sufletului.

Ciclurile vieții

În literatura de specialitate, sub semnătura unor personalități prestigioase, sunt abordate ciclurile vieții (copilăria, tinerețea, perioada de adult, bătrânețea) și diferențele bio-psiho-socio-culturale care notifică etapele de vârstă în cronologia și dezvoltarea lor.

Pentru noi rămân calificativele determinate în relația de: *creștere* – copil, *stabilizare* – tânăr, *afirmare* – adult, *ajustare* – vârstnic, *regresie* – bătrân și *scăpătate* – longeviv.

Au apărut științe care se ocupă de ciclurile de viață. Astfel avem: auxologia, juventologia, adultologia și gerontologia.

Întresante sunt și denumirile clasice – *junior* („frunte senină”), *senior* („ceas de tihnă, asfințit de seară”) la care noi adăugăm *linior*; adică „lung de linie”, pentru partea intermediară a vieții; aici ne

amintim de versul „trecut-au anii ca norii lungi pe șesuri”. Uneori, ca imagini poetice, omul și ciclurile sale de viață își împrumută determinanții din registrul regnului mineral, vegetal și animal.

Astfel, pentru Nicolae Dragoș, în „Dincolo de...” omul ne apare un munte, ca în versurile:

Urc, urc muntele fără sfârșit ...
Până când, într-un târziu, înțeleg:
Muntele inaccesibil, ce-mi refuză taina
ultimului pisc,
Pot eu însumi deveni. Muntele urcând muntele.

Omul apare bine reprezentat prin prisma regnului vegetal.

Ne place o formulare veche, personală: „Omul ca pom în grădină are timpul rădăcinii și drumul tulpinii, iar măsura – coroana vieții lui: rodul florilor și perenitatea semințelor”.¹

Ciclitarea vieții omului poate fi asimilată cu anotimpurile: primăvară, vară, toamnă, iarnă.

Corespondența anotimpurilor e ușor de sesizat (primăvara vieții – *edificare existențială*; vara vieții – *răspunderi existențiale*; toamna vieții – *așteptări existențiale*). Iarna vieții este o *înfrigurare existențială*, ce premerge „evaporarea existențială”.

Iarna, ca popas existențial, în derularea spiralei a vieții, o poartă a iubirii jalonată de doi stâlpi – 30 noiembrie și 1 martie – reprezintă o sărbătoare a *devenirii istorice* (1 decembrie – România Mare, Ziua națională; 24 ianuarie – Unirea principatelor), a *devenirii religioase* (30 noiembrie – creștinarea daco-românilor prin Sfântul Apostol Andrei, 25 decembrie – Nașterea Mântuitorului, 7 ianuarie – Sfântul Ioan Botezătorul – premergătorul, 30 ianuarie – Sfinții Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan, îndrumători ai bisericii), a *devenirii culturale* (15 ianuarie – nașterea lui Mihai Eminescu – ziua Culturii naționale), a *deschiderii iubirii* (24 februarie – Dragobetele) și a *consolidării ei* (1 martie – Mărțișorul – puritatea și înfocarea sentimentelor) și a *înnoirii* (1 ianuarie – Anul Nou).

Fiecare iarnă rămâne o paranteză existențială anuală, când ne punem întrebări și căutăm răspunsuri, ajutându-ne să devenim buni cetățeni, buni creștini, oameni dornici să creștem spiritual (iubitori ai valorilor tradiționale și receptivi la înnoiri), buni soți și părinți într-o familie cu multe vlăstare care să ne asigure continuitatea.

Îmi place omul privit din perspectivă vegetală: omul-lujer, omul-trestie gânditoare, omul-plop,

¹ Moto la un capitol din cartea *Medicina generală* (de sub redacția acad. Marin Voiculescu), Editura Medicală, 1990.

stejar sau brad și, de ce nu, în formula apoftegmatică: „În pădure, copacii mor în picioare!”.

Fr. Nietzsche ne spunea că omul este un animal. Din orizontul regnului animal, omul poate fi asemuit, spre exemplu, la maturitate cu un cal pur-sânge, de galop sau de tracțiune, care-și are în ascendență mînzul, cărlanul și poate deveni, din nefericire, gloabă.

Omul mai poate fi asemuit cu un câine (cu o familie de cuvinte poate cea mai bogată), cu un lup (*homo homini lupus*, dar și atacarea în haită), cu o oaie (omul-turmă) etc.

Omul-animal ne oferă postura de ființă orizontală, care este exploatată (bună de jug sau vacă de muls).

Despre omul – *zoon politikon* – las pe cititor să repertorizeze fauna potrivită.

Legat de viața animalelor și a omului – animalul cel mai evoluat –, ciclul lor existențial îl asociem mai ușor cu evenimente circadiene: dimineața, amiaza, seara și noaptea. Am scris într-un număr mai vechi al Revistei Medicale Române un eseu intitulat „Copilăria – dimineața sănătății omului”.

Noaptea vieții putem să o privim din perspectivă eminesciană:

*În noaptea vecinicei uitări,
În care toate curg [...]]
De unde nu mai străbate
Nimic din ce-au apus ...*

E interesant de semnalat faptul că Serghei Esenin, pentru a-și reda trăirile, recurge la imagini în versuri în suita privind regnul vegetal și animal:

*Nu regret, nu mă jelesc, nu strig,
Toate trec ca floarea spulberată,
Veștejit de-al toamnei mele frig
Nu voi mai fi tânăr niciodată.*

*În dorinți încep zgârcit să fu,
Te-am trăit sau te-am visat doar viață?
Parcă pe un cal trandafiriu
Vesel galopai de dimineață.*

*Toți suntem vremelnici pentru veci
Rar ning fragii frunzele deșarte ...
Binecuvântat să fie deci
Că trăiesc și că mă duc spre moarte.*

Reperle vârstei în cadrul învârstnicirii se validează mai întâi prin numărarea anilor și apoi prin simțirea anilor.

Învârstnicirea se derulează secvențial prin bifaarea unor elemente esențiale ale vieții: ▪ locul copilăriei, ▪ școala, ▪ facultatea, ▪ armata, ▪ căsătoria,

▪ primul loc de muncă, ▪ nașterea primului copil, ▪ primul articol sau lucrare științifică sub semnătură proprie, ▪ prima ieșire în străinătate, ▪ pensionarea. Desigur, fiecare persoană își are un top al evenimentelor după dorință.

Să ne reamintim de Rilke: *Doamne, e timpul ...* bilanțului, planului de măsuri, împlinirii visului sau renunțării la proiect.

Principii educaționale în învârstnicire

Principiile educaționale pentru formarea omului pe care le cunoaștem astăzi sunt rezultatul unei îndelungate evoluții, cu expansiuni și retrageri în condiții sociale și culturale diferite.

Aceste principii, odată cunoscute, ne sugerează angajarea pe drumuri bătătorite, dar induc și acceptarea unor idei noi.

În viața socială apar reformatori de conjunctură care încep prin a strica lucrurile bune.

Câteva elemente de care trebuie să ținem seama în procesul educațional:

1. Omul este o ființă unitară – trup și suflet, iar cercetarea intereselor sale integrale în relație dialectică *mind-body* se cere a fi cercetată și soluționată.
2. Individualitatea este un dar natural care trebuie respectat și pus în valoare.
3. Trebuie să îndreptăm, să întregim și să sporeșim capitalul acumulat în procesul educațional, în plan personal, comunitar și universal.

Ne propunem să trecem în revistă o serie de personalități, filosofi și educatori, care au adus contribuții notabile la procesul educațional din cadrul învârstnicirii.

Ca ghid apelăm la **G.G. Antonescu – Istoria pedagogiei – doctrine fundamentale ale pedagogiei moderne**, ediția a IV-a, Editura „Cultura Românească” SAR.

René Descartes (1569-1650) decretează libertatea rațiunii personale de a căuta adevărul. Prin „*cogito, ergo sum*” apar două consecințe pedagogice importante: 1) Principiul culturii formative și 2) Principiul culturii generale (care este așteptat să fie dat de școală).

Filosoful englez **Francisc Bacon** (1560-1626) ne vorbește despre regenerarea științei, pe care trebuie să o eliberăm de prejudecăți și erori.

Prin *metoda inductivă* cunoaștem natura, iar prin cea *deductivă* o stăpânim.

Un rol extrem de important în edificarea procesului educațional îl are gânditorul și medicul englez **John Locke** (1632-1704). El opinează că, în copilărie, educatorul trebuie să se impună prin

autoritate, elevul devenind un bun ascultător, pe când în tinerețe educatorul e bine să se apropie de cel educat, apărând astfel în postura unui devotat prieten. J. Locke crede că educația are posibilitatea de a transforma caracterul omenesc.

Idealul educației se îndreaptă spre patru noțiuni conexe: 1) virtuțile, 2) simțul practic, 3) buna creștere și 4) instrucția (învățământul).

El propune dezvoltarea educației pe trei direcții: educația fizică, educația morală și educația intelectuală. Sunt de actualitate indicațiile metodice ale lui Locke, prin elaborarea a trei principii:

1. Principiul dezvoltării interesului în învățământ (se are în vedere curiozitatea naturală și tendința către activitate);
2. Principiul intuiției (contactul direct cu realitatea);
3. Principiul utilității cunoștințelor.

Locke trece în revistă și obiectele de învățământ. Pe primul plan așează desenul, ca mijloc universal de exprimare a ideilor.

Filosofia și pedagogia lui **I.A. Comenius** (1592-1670) are în vedere educația poporului. Educația trebuie pusă în serviciul societății și este necesar a fi considerată ca cel mai sigur mijloc pentru regenerarea și progresul ei. El dezvoltă conceptul de *pansofie* (întreaga știință omenească care apare în postura unui pom) și relația dintre știință și credință.

În accepția lui Comenius omul are trei părinți: familia, țara natală și cultura națională. În cadrul culturii naționale, un rol precumpănitor îl are limba maternă.

La cele trei tipuri de educație formulate de Locke (educația fizică, morală și intelectuală), Comenius adaugă educația civică (cetățenească) și educația estetică.

În pedagogia lui Comenius întâlnim trei factori culturali: 1) religia creștină, 2) științele pozitive și 3) cultura națională.

Activitatea pedagogică va trebui să imite legile naturii (natura nu face salturi).

Principiile educaționale sunt dezvoltate în cartea sa *Didactica Magna*.

În opera sa **J.J. Rousseau** (1712-1778) se ocupă de manifestările vieții sociale, omul fiind așezat în centrul universului. Din punct de vedere psihologic și social, se produce o dizolvare, o fragmentare a vieții omului în comunitate, deci o slăbire a naturii omenești: „Fă pe om iarăși o unitate și îl vei face atât de fericit cât poate fi!“, ne spune Rousseau.

Principala sa operă pedagogică este *Emile*.

El dezvoltă cinci principii fundamentale. Ne oprim asupra ultimului formulat – *Principiul respectării dreptului copilului*. Copilul nu trebuie considerat un mijloc, ci un scop.

Din filosofia și pedagogia lui **Immanuel Kant** (1724-1804) evidențiem *Legea morală*, pe care el o formulează astfel: „Lucrează astfel încât norma acțiunii tale să poată deveni o lege a activității omului în general“. Mijloacele prin care se impune educația morală pentru Kant au devenit clasice: „Două lucruri îmi inspiră o admirație și un respect continuu: cerul înstelat de deasupra mea și legea morală din mine.“

Friedrich Schiller (1759-1805) este preocupat de educația estetică a omului.

Grație educației estetice, cultivarea frumosului și armoniei, natura sensibilă din om se dezvoltă.

Cultura estetică dă omului libertatea de a-și alege singur calea vieții, scăpându-l atât de sclavia simțurilor, cât și de povara legilor morale.

Sufletul frumos („schöne Seele“) conduce la o activitate morală nesilită a întregii ființe umane.

În filosofia și pedagogia lui **Johann Wolfgang von Goethe** (1749-1832) se relevă unitatea omului cu natura. În viața socială găsim elemente esențiale pe care Goethe le numește *formule ale spiritului universal*. Un astfel de element este *conștiința*. Contopirea completă a elementului individual cu cel social conduce la edificarea personalității desăvârșite.

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) propune iluminarea poporului, înălțarea și înnobilarea oamenilor prin educație. El formulează necesitatea: să descoperim în sânul populației pe cei înzestrați fizic, intelectual, moral și să-i creștem.

„Înălțarea naturii umane la umanitate prin iubire și credință este scopul suprem al educației“, ne spune Pestalozzi.

Idealul lui Pestalozzi: nimicirea mizeriei omenești, îmbunătățirea vieții celor oropsiți!

Baza culturii populației este educația în familie. Pedagogia lui Pestalozzi scoate în evidență valoarea educației în școală prin dezvoltarea și exercitarea puterilor sufletești și a energiilor create.

Încheiem acest periplu educativ cu ideile filosofice și pedagogice ale lui **Herbert Spencer** (1820-1903):

1. Legea evoluției e legea fundamentală a universului.
2. Viața e o continuă luptă și o adaptare la cerințele mediului și societății.
3. Să facem bine și să se folosească tot ce este util individului și speciei umane.

4. Cultivarea însușirilor este elementul cel mai important al idealului educativ.
5. Să aplicăm cerințele culturii formative! Să punem în balanță cultura științifică cu cea artistico-literară.
6. Cultivarea ideilor valoroase și a sentimentelor morale trebuie să anime societatea.
7. Să se stabilească o mai bună relație între activitatea fizică zilnică și munca intelectuală.

Gânduri întru învârstnicire

- Omul este un tub cu activitate febrilă la capete.
- Omul este o ființă bipolară cu defecte și calități, cu vulnerabilități și virtuți, care trebuie să fie puse în balanță și dirijate după caz.
- Pentada verbală a învârstnicirii la modul deziderativ-constructiv cuprinde: a dori, a alege, a iubi, a semăna și a culege.
- Încercarea moarte n-are! Să rămânem noi înșine în carne și oase, dar mai ales cu voce proprie!
- Sângele apă nu se face! Sângele ni-l tragem de la strămoși, l-am preluat de la părinți, să-l lăsăm moștenire copiilor!
- Iubesc încremenirea într-o tensiune cenestezică, cu lacrimi în ochi, într-o muțenie purificatoare care vine din anii de demult, din lumea copilăriei mele în satul românesc de altădată.
- A iubi înseamnă a te lăsa pătruns de lumina binelui, adevărului și frumosului, pentru ca ele să devină centre de rezonanță în tine. În ce măsură reușești să te iluminezi și să arzi este o altă problemă, de aici rezultă gradele și formele iubirii.
- Găsim timp pentru toate cele, ale trupului și ale lumii, dar nu găsim timp suficient pentru noi, pentru mulțumirea sufletească și înălțarea spirituală, pentru întâlnirea și trăirea inefabilului.
- Viața posibilă pe care o gândim, să o transformăm într-o trăire adevărată. Pentru a-și etala puțințele, omul a creat istoria.
- Învârstnicirea înseamnă cursul unei vieți trăite la foc continuu, cu bune și rele, din care se cere să observăm lumea, să deprindem progresul și să folosim cenușa ca scriitură pentru generațiile următoare.
- Arta învârstnicirii pretinde: să ai busola comportamentală cu tine; să știi a cere sfatul și ajutorul când trebuie și de la cine trebuie.

Notații finale

1. În vârstnicirea o înțelegem nu numai ca o curgere în ani, ci ca o creștere în adecvare comportamentală, cu venirea și antrenarea minții în sălașul ei destinat conviețuirii oamenilor în liniște, pace, respect și ajutorare.
2. Fiecare vârstă își are locul ei ca încărcătură valorică, aniversare care trebuie parcursă înțelegând-o și onorând-o la parametrii ceruți de viață. Copilăria ne apare în esență ca vârsta *psalmodiatoare*, maturitatea ca vârstă *lucrătoare*, iar bătrânețea ca vârstă *contemplativă*.
3. O secțiune transversală a învârstnicirii o găsim în familia largită, cu interrelații relevante. Cea mai pilduitoare legătură o aflăm între bunic și nepot, ea asemănându-se cu cea dintre Ioan Botezătorul și Iisus Hristos: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez“.
4. În învârstnicire, pe canavaua antropologiei ecuatoriale, concept formulat de noi, ființa umană își edifică reperele educaționale, printre care și liberul arbitru, cu ajutorul căruia își manifestă voința de a face binele sau răul și de a recurge la un limbaj dihotomic: cuvintele bune ung, cuvintele rele împung. „Orice cuvânt poate fi contrazis de un altul, dar ce cuvânt va putea contrazice viața?“, aprecia Sfântul Grigorie Palama. Ecuatorul îl putem considera o cale împărătească a vieții, a confruntărilor firești, dar fără devieri notabile.
5. Te-ai aștepta ca învârstnicirea să aducă o potențare a simțului axiologic și civic, dar, din păcate, viața socială bate vârsta biologică, iar omul rămâne un trup umblător care caută plăcerea.
6. „Idealul societății este de a avea indivizi cu mintea luminată, inima nobilă și voința energetică“ (W. Goethe).
7. Nimic nu e mai trist decât o viață trăită sub spectrul neîmplinirii vocației.
8. Omul devine mai bun prin cultură. (Erasmus)
9. În vârstnicirea o regăsim de obicei în literatura memorialistică, unde autorul își evocă trecutul vieții și al carierei sale, în contextul sociopolitic parcurs.²

² O carte-eveniment în acest sens este cea a dr. Sebastian Nicolau, intitulată *Avatarurile unei vieți. Amurgul satului românesc*, care a fost prezentată în ziarul *Viața Medicală* de un condei erudit și inspirat – Dr. Traian Ionescu.

10. Să ne reamintim de Pitagora, care săpa morminte pentru discipolii care părăseau școala sa.

Poate ar fi potrivit ca, periodic, să întocmim tabele cu *brain-drain*-urile românești care să conțină rubricile:

Nume și prenume	Locul și data nașterii	Forma de învățământ absolvită	Săvârșit în România în 20....	Isprăvit în Apus în 20....
-----------------	------------------------	-------------------------------	-------------------------------	----------------------------

11. Omul este o ființă religioasă. Iată câteva sărbători creștine cu aplicații în cadrul învârstnicirii:

- *Înălțarea Domnului și Ziua Eroilor* – pentru copii;
- *Buna Vestire* – pentru familii tinere;
- *Pogorârea Sfântului Duh* – pentru adulți;
- *Adormirea Maicii Domnului* – pentru vârstnici.

12. Pentru tinerii în preajma împlinirii vârstei de 18 ani propunem un test, la scară națională, al învârstnicirii lor întru etalarea drepturilor și îndatoririlor cetățenești.

Datele de patrimoniu educațional al încetățenirii, de evaluare în vederea obținerii *Certificatului de Maturitate* (maturizare, responsabilizare), se realizează prin analiza cunoașterii semnificației noțiunilor și necesității de: patrie; națiune; credință; familie; sănătate; educație (continuă); profesie; libertate; independență; cultură; tradiție, conștiința de drept istoric.

13. Cu fiecare zi trăim ceva mai mult și murim câte puțin, iar omul are vârsta arterelor sale. Într-o cercetare personală intitulată *Semnul SINAR (sinous artery), semnificație patogenică și clinică*, prezentată în martie 2011, am apreciat ca noutate și prioritate medicală **alungirea arterelor ca fenomen asociat în cadrul**

procesului de ateroscleroză. Ne alungim arterial prin ateroscleroză și ne chirsim statural prin osteoporoză (a se vedea **Indicele mână-rotulă** pe care l-am propus în cercetarea longitudinală a procesului de osteoporoză.)³

14. Octavian Paler ne consiliază să facem din iubire un reazim, ca fiind punctul de sprijin pe care-l caută Arhimede.
15. Din noianul de proverbe care cultivă învârstnicirea alegem câteva:
- Cine se scoală de dimineață departe ajunge.
 - Să-ți faci vara sanie și iarna car.
 - Cine nu învață la tinerețe va plânge la bătrânețe.
 - Ce-și face omul cu mâna lui, nu face nici Întunecatul.
16. Omul-mașină, un ceas cu existență finită, antecalculată, care are nevoie de revizie periodică, face o reclamă funcțională învârstnicirii.
17. Ne rânduim unul câte unul la sorocul potrivit: intrăm sub incidența *medicinii verticalității* (a omului sănătos, activ, educat, părtaș și demn), ca să trecem apoi prin *medicina orizontalității* (a omului bolnav), spre stadiul ultim – *medicina stării inerte*.
18. Orice om la sfârșitul vieții trebuie să scrie „Autobiografia unei idei“... Ce gând te-a purtat? Ce gând ai slujit? (Constantin Noica)
19. Învârstnicirea rimează și face casă cu înduhovnicirea.

Parafrazând ușor Poetul, spunem:

*Ca bătrân copilandru,
După capătul trebii;
Am putere să fiu tandru,
How are you, dear country?
It's OK? Hello, baby!*

³ Grigore Bușoi, *Din adânc spre cele înalte. Eseurile unui ostentor într-ale medicinei*, Editura Amaltea, 2007